

2. Sídelní struktura

Středočeský kraj byl ke dni sčítání největším krajem České republiky a rozlohou 10 928 km² se na celkové výměře státu podílel 13,9 %. Hustotou zalidnění patřil kraj k průměrným, na kilometr čtvereční připadalo 129,5 obyvatel, přičemž v celé republice to bylo 133,4 obyvatel na km².

Mezi sčítáními 2011 a 2021 došlo ke změně jak vnějších hranic Středočeského kraje, tak i ke změnám hranic uvnitř kraje u některých okresů a správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Ke konci roku 2015 byl zrušen vojenský újezd Brdy, který ležel do té doby celý na území kraje v okrese Příbram. Území újezdu bylo následně k 1. 1. 2016 rozděleno mezi několik obcí Středočeského a Plzeňského kraje. Důsledkem toho došlo ke snížení rozlohy Středočeského kraje o 87,9 km² a počtu obyvatel o 19 osob. Zmenšilo se území okresu Příbram (resp. správního obvodu obce s rozšířenou působností Příbram) o 129,7 km², naopak území okresu Beroun (resp. správního obvodu ORP Hořovice) se o 41,8 km² zvětšilo.

Další územní změny, které proběhly k 1. lednu 2021, se týkaly už jen hranic uvnitř kraje. V důsledku přesunu obce Černíky z okresu Nymburk do okresu Kolín se zvětšila výměra okresu Kolín a naopak se zmenšila rozloha okresu Nymburk o 3,88 km². Zároveň došlo k přesunu tří obcí ze správního obvodu ORP Český Brod do správního obvodu Lysá nad Labem, a tím i ke změnám rozloh těchto dvou správních obvodů ORP o 21,1 km².

Základní ukazatele sídelní struktury podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností

Kraj, SO ORP	Počet			Hustota zalidnění (osoby/km ²)	Na 1 obec připadá			Podíl obyvatel žijících (%)	
	obyvatel	obcí			rozloha (km ²)	obyvatel	částí obcí	ve městech	v obci s rozšířenou působností
		celkem	z toho měst						
Středočeský kraj	1 415 463	1 144	84	129,5	9,6	1 237,3	2,5	50,6	32,7
Benešov	62 325	51	6	90,3	13,5	1 222,1	5,3	56,7	26,3
Beroun	67 908	48	3	163,4	8,7	1 414,8	2,0	51,1	30,3
Brandýs n. L.-St. Bol.	120 219	58	5	317,9	6,5	2 072,7	1,5	40,3	15,8
Čáslav	25 444	37	1	92,7	7,4	687,7	1,8	39,9	39,9
Černošice	161 593	79	10	278,4	7,3	2 045,5	1,6	40,1	4,8
Český Brod	20 318	21	1	124,4	7,8	967,5	1,9	35,7	35,7
Dobříš	23 757	24	2	74,6	13,3	989,9	2,9	45,4	36,9
Hořovice	30 165	37	3	104,7	7,8	815,3	1,5	36,1	22,7
Kladno	126 069	48	5	359,3	7,3	2 626,4	1,5	67,6	53,7
Kolín	83 909	69	5	143,6	8,5	1 216,1	2,0	51,0	38,1
Kralupy nad Vltavou	33 242	18	2	253,4	7,3	1 846,8	2,2	62,1	55,3
Kutná Hora	49 474	51	3	76,9	12,6	970,1	4,5	56,3	40,8
Lysá nad Labem	30 768	12	2	216,4	11,8	2 564,0	1,7	73,4	32,0
Mělník	44 732	39	3	97,9	11,7	1 147,0	2,6	49,5	43,8
Mladá Boleslav	110 917	98	7	136,9	8,3	1 131,8	1,9	64,2	38,3
Mnichovo Hradiště	17 984	22	1	84,6	9,7	817,5	3,5	48,6	48,6
Neratovice	32 269	12	2	285,3	9,4	2 689,1	2,1	62,3	49,2
Nymburk	40 388	39	3	113,6	9,1	1 035,6	1,8	48,9	36,6
Poděbrady	31 571	35	2	90,5	10,0	902,0	1,9	54,9	46,0
Příbram	69 462	74	3	87,3	10,8	938,7	2,2	56,6	45,7
Rakovník	55 185	83	3	61,6	10,8	664,9	1,7	41,1	27,9
Říčany	77 258	52	3	204,8	7,3	1 485,7	2,2	31,6	21,3
Sedlčany	21 782	22	3	48,5	20,4	990,1	8,2	50,3	31,6
Slaný	40 702	52	3	110,4	7,1	782,7	1,8	51,3	39,2
Vlašim	25 563	48	2	51,5	10,3	532,6	2,8	49,4	44,1
Votice	12 459	15	1	43,1	19,3	830,6	9,8	35,1	35,1

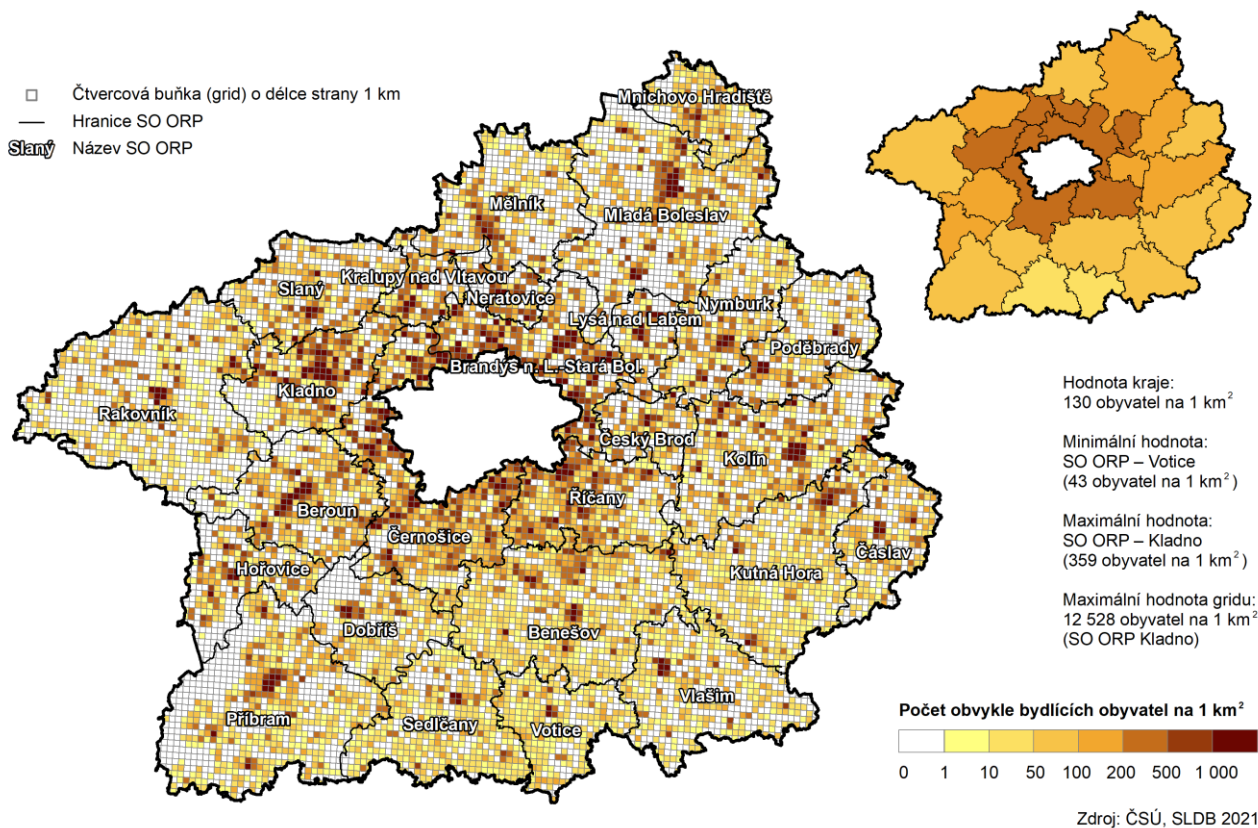

Středočeský kraj se vyznačuje heterogenitou svého území. Oblasti v zázemí hlavního města vykazují rozdíly ve vývoji a hodnotách socioekonomických a demografických charakteristik ve srovnání s oblastmi v periferních částech kraje. Blízkost metropole přímo ovlivňuje přilehlou centrální oblast kraje, pro kterou je Praha přirozeným centrem suplujícím roli neexistujícího krajského města. Vnější oblasti kraje jsou izolovanější a orientované na svá menší regionální střediska.

Území kraje bylo k datu sčítání rozděleno na 12 okresů (Benešov, Beroun, Kladno, Kolín, Kutná Hora, Mělník, Mladá Boleslav, Nymburk, Praha-východ, Praha-západ, Příbram a Rakovník), 26 správních obvodů obcí s rozšířenou působností (SO ORP), 55 správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem a 1 144 obcí. Počet samosprávních celků byl ve Středočeském kraji nejvyšší ze všech krajů.

Z celkového počtu 1 415 463 obyvatel s obvyklým pobytem v kraji žil nejvyšší počet v dynamicky se rozvíjejícím okrese Praha-východ (197,5 tis.), který při minulém sčítání 2011 zaujímal až druhé místo za okresem Kladno. V případě správních obvodů obcí s rozšířenou působností stál na prvním místě obvod Černošice v okrese Praha-západ (161,6 tis. obyvatel), stejně jako při minulém sčítání. Nejméně obyvatel žilo v okrese Rakovník (55,2 tis.), na posledním místě bylo Rakovnicko i při minulém sčítání. V případě správních obvodů ORP byly nejméně lidnaté Votice v okrese Benešov (12,5 tis. obyvatel).

Rozmístění obyvatel a hustota zalidnění ve Středočeském kraji

Rozlohou největším okresem byla Příbram (1 563 km²). V případě správních obvodů ORP byla však Příbram na prvním místě z minulého sčítání vystřídána v roce 2021 správním obvodem ORP Rakovník (896 km²), který získal část území při přerozdělení zaniklého vojenského újezdu Brdy právě na úkor Příbramska. Nejmenším okresem byla Praha-západ (580 km²) a nejmenším správním obvodem ORP zůstaly Neratovice (113 km²).

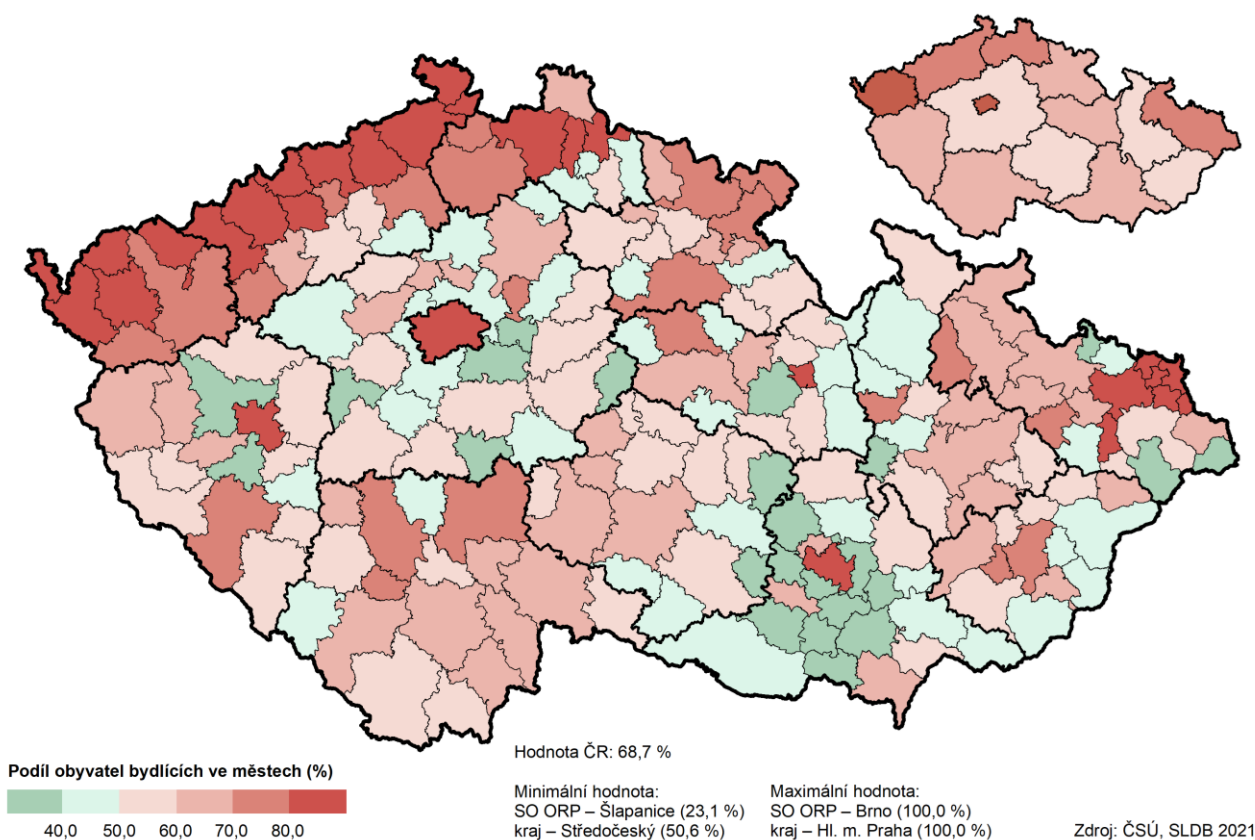
Nejvyšší hustotu zalidnění vykazovaly oblasti v zázemí Prahy a s dobrou dostupností do hlavního města, více než 200 obyvatel na km² to bylo v okresech Praha-západ (278,4 obyvatel na km²), Praha-východ (261,4 obyvatel na km²) a Kladno (231,7 obyvatel na km²) a ve správních obvodech ORP Kladno (359,3 obyv./km²), Brandýs nad Labem-Stará Boleslav (317,9 obyv./km²), Neratovice (285,3 obyv./km²),

Černošice (278,4 obyv./km²), Kralupy nad Vltavou (253,4 obyv./km²), Lysá nad Labem (216,4 obyv./km²) a Říčany (204,8 obyv./km²). Nejnižší hustotu zalidnění zaznamenaly naopak okresy Rakovník (61,6 obyvatel na km²), Benešov (68,0 obyvatel na km²) a při pohledu do nižších územních celků se jednalo o správní obvody ORP v periferních jižních oblastech kraje – Votice (43,1 obyv./km²), Sedlčany (48,5 obyv./km²), Vlašim (51,5 obyv./km²).

K datu sčítání tvořilo území kraje 1 144 obcí, což bylo o jednu méně než při minulém sčítání (v důsledku zániku obce/vojenského újezdu Brdy). Největší obcí bylo město Kladno (67 756 obyvatel), nejmenší pak obec Bludov (19 obyvatel) na Kutnohorsku. Průměrná velikost středočeské obce odpovídala území o rozloze 9,6 km² s 1 237 obyvateli. V průměru nejrozlehlejší obce byly v méně lidnaté jižní části kraje, v obvodech Sedlčany (20,4 km² na jednu obec) a Votice (19,3 km²), naopak nejméně rozlehlé byly obce v hustěji zalidněných středních částech kraje - SO ORP Brandýs nad Labem-Stará Boleslav (6,5 km²), Slaný (7,1 km²) a Říčany (7,3 km²).

Z celkového počtu obcí mělo ke dni sčítání 84 statut města, což bylo o dvě více než při předchozím sčítání, městem se nově stala Krásná Hora nad Vltavou a Jesenice v okrese Praha-západ. Dvě největší města Kladno (67,8 tis.) a Mladá Boleslav (42,5 tis.) byly městy statutárními, nejmenším středočeským městem byla Krásná Hora nad Vltavou s 1 091 obyvateli. I přestože se mezi sčítáními počet měst v kraji zvýšil, podíl obyvatel žijících ve městech se naopak snížil. Ve městech žila k datu sčítání polovina obyvatel (50,6 %), což bylo nejméně mezi kraji. Okresy s nejnižším podílem představovaly Praha-východ (36,9 %) a Praha-západ (40,1 %), a to i přesto, že se v okrese Praha-západ nacházelo nejvíce měst (10) ze všech středočeských okresů. Správní obvody ORP s nejnižším podílem obyvatel žijících ve městech představovaly Říčany (31,6 %), Votice (35,1 %) a Český Brod (35,7 %). Nejvyšší podíl městského obyvatelstva vykázaly naopak okresy Kladno (63,6 %) a Mladá Boleslav (62,0 %), v rámci SO ORP to byly Lysá nad Labem (73,4 %) a Kladno (67,6 %).

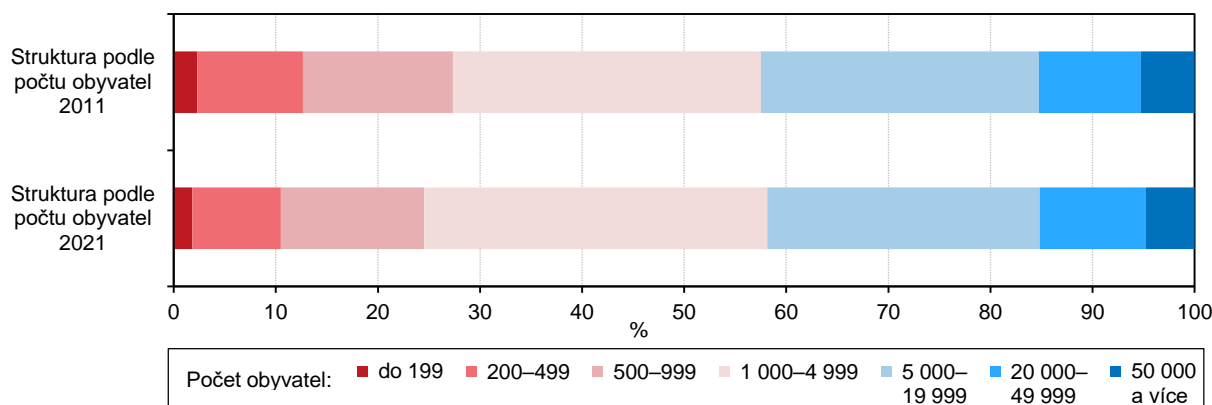
Městské obyvatelstvo ve správních obvodech ORP a krajích

Sídelní struktura podle velikostních skupin obcí k 26. 3. 2021

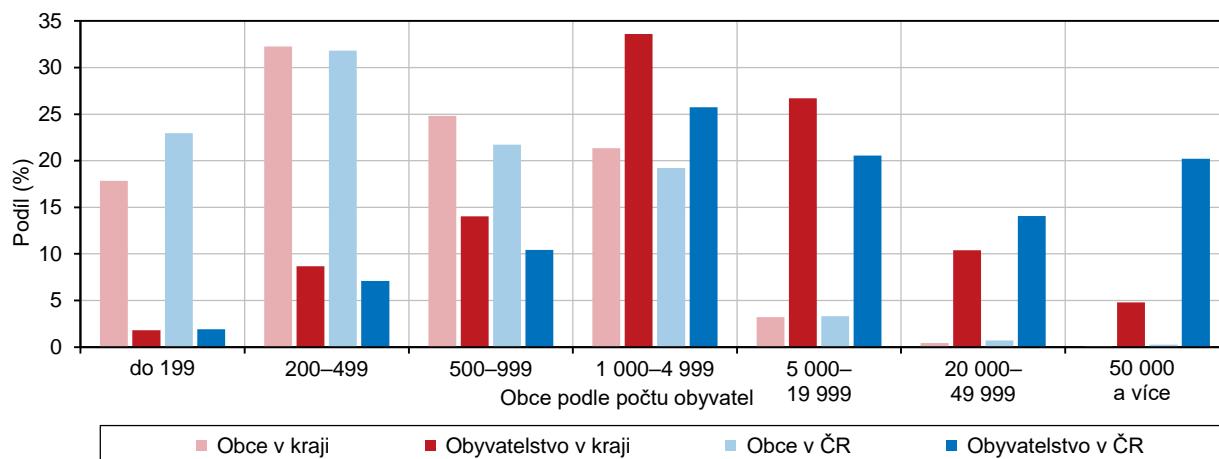
	Počet obcí	Podíl (%)	Rozloha obcí (km ²)	Podíl (%)	Počet obyvatel	Podíl (%)	Hustota zalidnění (osoby/km ²)
Středočeský kraj	1 144	100,0	10 928	100,0	1 415 463	100,0	129,5
v tom obce s počtem obyvatel:							
do 199	204	17,8	1 027	9,4	25 640	1,8	25,0
200–499	369	32,3	2 646	24,2	122 855	8,7	46,4
500–999	284	24,8	2 885	26,4	198 463	14,0	68,8
1 000–1 999	160	14,0	2 006	18,4	219 180	15,5	109,3
2 000–4 999	84	7,3	1 335	12,2	256 631	18,1	192,2
5 000–9 999	21	1,8	413	3,8	144 642	10,2	350,3
10 000–19 999	16	1,4	415	3,8	233 386	16,5	562,4
20 000–49 999	5	0,4	164	1,5	146 910	10,4	894,1
50 000–99 999	1	0,1	37	0,3	67 756	4,8	1 832,9
100 000 a více	-	-	-	-	-	-	-

Středočeský kraj se vyznačuje venkovským až maloměstským charakterem. Nejvíce obcí (32,3 %) spadalo do velikostní kategorie 200–499 obyvatel, dále do kategorie 500–999 obyvatel (24,8 %) a třetí nejpočetnější kategorií byly obce do 199 obyvatel (17,8 %). Ve všech těchto kategoriích zaznamenal kraj vyšší hodnoty, než činil průměr za celou republiku. Středočeský kraj se dlouhodobě vyznačuje vyšším zastoupením malých obcí s počtem obyvatel nepřesahujícím tisíc osob. V součtu měly téměř tři čtvrtiny obcí (74,9 %) méně než 1 000 obyvatel, zabíraly 60,0 % území, ale žilo v nich jen 24,5 % populace. V kraji se nacházelo pouze 6 měst s více než 20 tisíci obyvateli, přičemž podíl na obyvatelstvu měla tato města pouze 15,2 % (v celé republice to bylo 34,3 %).

Velikostní struktura obcí ve Středočeském kraji

V případě rozložení obyvatelstva do jednotlivých velikostních kategorií obcí byl patrný rozdíl mezi Středočeským krajem a republikou. Kraj se vyznačoval větší heterogenitou, vyšší koncentrací obyvatel do vybraných skupin obcí. V rámci celé republiky bylo rozložení rovnoměrnější. Středočeský kraj vykazoval koncentrací obyvatel do středně velkých až větších obcí, v nichž se počet obyvatel v čase nejvíce zvyšoval. V obcích s počtem obyvatel 1000–4999 se koncentrovala třetina obyvatel (33,6 %), zatímco v republice to byla čtvrtina (25,7 %). V této velikostní kategorii došlo v kraji k největšímu absolutnímu i relativnímu nárůstu počtu obyvatel mezi sčítáními 2011 a 2021 (o 87,1 tis., resp. o 22,4 %).

Definitivní výsledky sčítání byly prováděny na základě tzv. obvyklého pobytu osob. Nešlo tedy o registrovaný pobyt, ale o skutečné bydliště. Rozdíl mezi počtem osob s obvyklým a registrovaným pobytem na území kraje činil přibližně 40 tisíc osob ve prospěch obvyklého. Kladnou bilanci obvyklého pobytu měly ještě další tři kraje – hl. m. Praha, Jihomoravský a Plzeňský kraj.

Sídelní struktura obcí Středočeského kraje a České republiky (bez hl. m. Prahy)**Obyvatelstvo podle druhu pobytu a velikostních skupin obcí**

	Osoby s obvyklým pobytem celkem	v tom s pobytem (%)		Osoby s registrovaným pobytem celkem	Rozdíl mezi počtem osob s obvyklým a registrovaným pobytem	
		obvyklým i registrovaným	jen obvyklým		celkem	%
Středočeský kraj	1 415 463	93,8	6,2	1 375 185	40 278	2,9
v tom obce s počtem obyvatel:						
do 199	25 640	89,2	10,8	25 508	132	0,5
200–499	122 855	89,5	10,5	120 929	1 926	1,6
500–999	198 463	88,9	11,1	192 426	6 037	3,1
1 000–1 999	219 180	87,7	12,3	208 870	10 310	4,9
2 000–4 999	256 631	88,5	11,5	246 006	10 625	4,3
5 000–9 999	144 642	88,3	11,7	139 021	5 621	4,0
10 000–19 999	233 386	90,7	9,3	229 483	3 903	1,7
20 000–49 999	146 910	91,2	8,8	145 635	1 275	0,9
50 000–99 999	67 756	92,4	7,6	67 307	449	0,7
100 000 a více	-	-	-	-	-	-

V rámci středočeských okresů převažoval počet osob s obvyklým pobytem nad osobami s pobytem registrovaným ve všech okresech kromě Kutné Hory, kde byla zaznamenána záporná bilance (-399 osob). Naopak nejvyšší kladnou bilanci vykázaly okresy Praha-východ a Praha-západ, kde žilo dohromady o téměř 25 tis. osob s obvyklým pobytem více než s pobytem registrovaným. Největší převahu obyvatel s obvyklým pobytem v kraji bylo tedy možné pozorovat v zázemí hlavního města, v oblastech s nejsilnějšími projevy procesu suburbanizace. V případě správních obvodů ORP se jednalo o tři správní obvody sousedící s Prahou, přičemž nejvíce převažovaly osoby s obvyklým pobytem v SO ORP Černošice.

V případě velikostních skupin obcí byl největší rozdíl patrný v obcích 1 000 až 4 999 obyvatel (o 4,9 %). Nejnižší rozdíl mezi počtem osob s obvyklým a registrovaným pobytem zaznamenaly nejmenší obce do 199 obyvatel (o 0,5 %) a zároveň největší město Kladno (0,7 %).

Na území kraje mělo 93,8 % obyvatel současně obvyklý i registrovaný pobyt. Nejmenší podíl vykazovaly SO ORP v zázemí hlavního města – Černošice (85,8 %), Říčany (87,8 %) a Brandýs nad Labem-Stará Boleslav (88,3 %), tedy suburbanizační oblasti v okresech Praha-východ a Praha-západ s největší intenzitou stěhování. Naopak největší zastoupení osob s trvalým a současně obvyklým pobytem bylo zjištěno v SO ORP Vlašim (94,8 %), Čáslav (94,7 %) a Kolín (94,4 %).

